

14 Blianachtaí Talún a Bhailiú

- 14.1** Ó thráth déanach sa naoú haois déag a thagann blianachtaí ceannaigh talún agus ceapadh iad chun aisíocaíocht iasachtaí a éascú i measc feirmeoirí a ndearna Iar-Choimisiún na Talún iad a réamhíoc leo chun talamh a cheannach faoi na hAchtanna Talún. Riarann an Roinn Talmhaíochta, Bia agus Mara (an Roinn) an córas chun blianachtaí a bhailiú.
- 14.2** B'ionann luach caipitiúil na mblianachtaí talún a bhí le fuascailt go fóill ag deireadh Mheitheamh 2015 agus beagán faoi bhun €3 milliún agus bhí 344 blianachtóir fós ann ag an dáta sin. Tá an bhlianacht dheireanach le héag in 2052.
- 14.3** Ullmhaíonn an Roinn cuntais bhliantúla Choimisiún na Talún. Ina measc seo, tá an méid a leanas
- an Cuntas Ginearálta Ceannaigh Talún ina gcuirtear i dtaifead fáltais bhlianachta ceannaigh talún, agus
 - an Cuntas Creidmheasanna agus Eastát ar Leith ina gcuirtear cistí i gcuntas atá á gcoimeád chun ceannach tailte ag Coimisiún na Talún a chríochnú sa chás nárbh fhéidir a dheimhniú go fóill go raibh teideal soiléir ag an díoltóir/na díoltóirí don talamh. Is ionann an t-iarbhéid ar an gcuntas agus an praghas ceannaigh go léir nó cuid de, móide aon ús carnach.

Blianachtaí Talún a Bhailiú

- 14.4** Foráiltear san Acht Talún, 2005 chun suimeanna a dhíscríobh a bhí neamheacnamaíoch lena mbailiú; tráthchodanna leathbhliantúla €100 nó ní ba lú a bhí iontu seo. Laghdaigh seo an líon blianachtóirí anuas ó 4,500 go dtí 2,300. Tugadh tairiscint do na blianachtóirí eile chun a bpraghas fuascailte a lascainiú ('ceannach amach') faoi 25% a fhad agus a glanadh na riaráistí go léir, agus ghlac 1,650 de na blianachtóirí leis an tairiscint seo.
- 14.5** B'ionann an bhlianacht iomlán chomhiomlánaithe a gearradh ar úinéirí talún agus thart ar €337,000 in 2014. Tá an figiúr seo ag dul i laghad gach bliain de réir mar a dhéantar na cuntais a fhuascailt. Leagtar amach i bhFíor 14.1 faisnéis airgeadais ar bhailiú blianachtaí talún le ceithre bliana anuas.

Fíor 14.1 Faisnéis airgeadais faoi bhlianacht talún

	2014	2013	2012	2011
	€000	€000	€000	€000
Muirear blianachta	337	361	371	375
Fáltais bhlianachta	400	520	352	383
Fuascailtí	51	84	722	30
Riaráistí (ag deireadh na bliana)	1,665	1,728	1,886	1,866

Foinse: An Roinn Talmhaíochta, Bia agus Mara

14.6 Foráiltear in Acht 2005 an méid a leanas, chomh maith

- Ceadaítear don Roinn deontais atá infoctha leo ag blianachtóir a sheach-chur i leith na muirear blianachta atá dlite. Is é uasmhéid an deontais a cheadaítear lena sheach-chur 50% den deontas atá dlite.
- Ní féidir leis an Údarás Clárúcháin Maoine aon aistriú talún atá faoi réir blianachta a chlárú gan deimhniú a fháil gur íocadh na riaráistí go léir.

14.7 As na riaráistí a bhí ann an 31 Nollaig 2014, bhí thart ar €1.2 milliún dlite ar feadh breis agus sé bliana agus bhí roinnt riaráistí le hóc ar feadh breis agus 20 bliain. Ní fhoráiltear san Acht d'ús pionóis a ghearradh ar riaráistí. B'ionann na riaráistí ba mhó a bhí dlite ag na 40 féichiúnaí ba mhó an 31 Nollaig 2014 agus €0.9 milliún (2013: € 1 milliún) agus b'ionann seo agus 57% (2013: 58%) den fhiachas a bhí le hóc go fóill.

14.8 Ghlac an Roinn le líon beart chun feabhas a chur ar bhailiú riaráistí.

- Eisítear éilimh ar íocaíocht ina léirítear staid íocaíochta chothrom le dáta an bhlianachtóra do bhlianachtóirí gach sé mhí. Anuas air sin, eisíonn an Roinn litreacha leis an éileamh ar íocaíocht do gach blianachtóir arb ionann a riaráistí agus os cionn €4,500. In 2014, d'eisigh an Roinn de bhreis ar 130 de na litreacha siúd.
- Cuireadh na coigiltí féideartha a d'fhéadfaí a bhaint in iúl do na blianachtóirí dá ndéanfaidís na blianachtaí a fhuascailt go luath – fuasclaíodh 18 gcuntas go hiomlán in 2014 arb ionann iad agus €50,561 (2013: €84,828).
- Fuasclaíodh €193,036, ar an iomlán (48% de na fáltas a fuarthas sa bhliain) trí sheach-chur in 2014 i gcomhréir leis an Acht Talún, 2005. B'ionann an seach-chur in 2013 agus €203,000.

Dul chun Cinn chun Teideal a Dheimhniú i leith Talún ar Glacadh Seilbh uirthi

14.9 Léirítear sa chuntas iniúchta don bhliain 2014 iarmhéid carnach €8,862,224 sa Chuntas Creidmheasanna agus Eastát ar Leith ag deireadh na bliana.

14.10 Scaoileadh níos lú ná €28,000 ón gcuntas le deich mbliana anuas, sa chás gur deimhníodh teideal (féach Fíor 14.2).

Fíor 14.2 Luach na n-eastát a díscaoileadh

Bliain	€000
2014	4.7
2013	–
2012	0.4
Ó 2009 go 2011	–
2008	22.6
Ó 2005 go 2007	–

Foinse: Cuntais bhliantúla iniúchta Choimisiún na Talún

Costais Riaracháin

- 14.11** Íocann Vóta na Roinne as costas chlár Choimisiún na Talún. Mheas an Roinn gurbh ionann an costas a bhí ar an gclár a riaradh agus thart ar €172,000 in 2014. I measc na gcostas seo, tá tuarastail, aoisliúntas, ÁSPC agus forchostais. Measadh gurbh ionann an costas in 2013 agus €328,000. Mhínigh an Roinn gurbh i ngeall ar ghanntanais foirne as a n-eascaíonn go bhfághtar poist gan líonadh a bhí an laghdú idir 2013 agus 2014 le sonrú. Is ionann an costas a bhí ar na blianachtaí talún a riaradh in 2014 agus os cionn 38% de na suimeanna a bailíodh i gcaitheamh na bliana.

Conclúid

- 14.12** Ba cheart formhór riaráistí na mblianachtaí talún a bhailiú, mura mbailítear iad go léir, trí úsáid cheart a bhaint as na forálacha san Acht a cheanglaíonn ar gach riaráiste blianacht talún a íoc sular féidir aistriú an teidil a chlárú. D'fhéadfadh an bailiú go leor blianta a ghlacadh, áfach, agus leanann an Roinn le hardchostais riaracháin a thabhu maidir le suimeanna gan íoc a bhailiú.
- 14.13** Dhíscail an Roinn beagán os cionn 0.25% de na hiarmhéideanna a choimeádtar sa Chuntas Creidmheasanna agus Eastát ar Leith le deich mbliana anuas. Nuair a chuirtear an ráta sin san áireamh, ní dóchúil go ndéanfar gach cás a dhíscailleadh.

Moladh 14.1

Ba cheart don Roinn imscrúdú a dhéanamh, ó pheirspictíocht luach ar airgead, ar an gcomhréireacht atá i gceist leis an gcostas atá ar riaráistí blianachta nár íocadh astu go fóill agus ioncam reatha.

Anuas air sin, ba cheart don Roinn breithniú a dhéanamh ar bhearta chun dul i ngleic leis an easpa dul chun cinn agus eastáit á ndíscailleadh, cibé acu an bhféadfaí nó nach bhféadfaí meicníocht costéifeachtúil a thabhairt isteach chun díscailleadh na dteideal atá fanta a chríochnú agus cibé acu an bhféadfaí nó nach bhféadfaí na cistí a thabhairt suas don Státchiste.

Freagairt an Oifigigh Chuntasáochta

Comhaontaítear. Tá breithniú á dhéanamh faoi láthair ar bhlianachtaí a bhailiú d'fhonn an bealach is oiriúnaí chun cinn a dheimhniú agus cruthóidh na moltaí agus na ráitis a dhéantar maidir le riaráistí cuid den phróiseas seo. Ar an gcuma chéanna, tá breithniú á dhéanamh ar an tsaincheist maidir le díscailleadh na dteideal eile eastáit mar gheall gur dóchúil nach réiteofar ceist an teidil sna cásanna seo. Mar chuid den bhreithniú seo, tá plé á dhéanamh ar thabhairt suas na gcistí i gcuntas Choimisiún na Talún chuig an Státchiste.

